

Aziza MIRZAYEVA,

*Buxoro Davlat universiteti tayanch doktoranti,
BDTI ingliz tili kafedrasida o'qituvchisi
azizamirzayeva539@gmail.com
Filologiya fanlari doktori I.G'aniyev taqrizi asosida*

INTERTEXTUALITY, REMINISCENCE IN THE "PERCY JACKSON" PANTOLOGY

Annotation

In the process of analyzing the book of the American writer Rick Riordan "Percy Jackson and the Lightning Thief", a significant role of reminiscence in this work was established. The author in his work often uses references and language games, the element of which is reminiscence. The purpose of this article is to examine the use of reminiscences and determine their meanings.

Key words: postmodernism, intertextuality, transtextuality, reminiscence, allusion, Greek mythology.

ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТЬ, РЕМИНИСЦЕНЦИЯ В ПЕНТАЛОГИИ «ПЕРСИ ДЖЕКСОН»

Аннотация

В процессе анализа книги американского писателя Рика Риордана "Percy Jackson and the Lightning Thief" установлена значительная роль реминисценции в данном произведении. Автор в своей работе часто использует ссылки и языковую игру, элементом которой выступает реминисценция. Целью данной статьи является рассмотрение использования реминисценций и определения их значений.

Ключевые слова: постмодернизм, интертекстуальность, транстекстуальность, реминисценция, аллюзия, греческая мифология.

"PERSI JEKSON" PENTALOGIYASIDA INTERTEKSTUALIK, REMINISSENSIYA

Annotatsiya

Amerikalik yozuvchi Rik Riordanning "Percy Jackson and The Lightning Thief" kitobini tahlil qilish jarayonida ushbu asarda reminissensiyaning muhim roli aniqlandi. Muallif o'z ishida elementi reminissensiya hisoblangan havolalar va til o'yinidan foydalanadi. Ushbu maqolaning maqsadi reminissentsiyalardan foydalanishni ko'rib chiqish va ularning ma'nolarini aniqlashdir.

Kalit so'zlar: postmodernizm, intertekstuallik, transtekstuallik, reminissensiya, allyuziya, Yunon mifologiyasi.

Kirish. Intertekstuallik nazariyasining paydo bo'lishi va tadrijini kuzatish shuni ko'rsatdiki, intertekstuallik – postmodernizm davriga oid tushuncha, u o'zida postmodernizmning "olam kaosdan iborat" qabilidagi tamoyilini aks ettiradi. Biroq keyingi izlanishlar, ayniqsa. Jerar Jenett tadqiqotlari intertekstuallikni torroq tushunishga olib keldi va J.Jenett keng ma'nodagi intertekstuallik tor ma'nodagisi bilan ayniyat hosil qilmasligi hamda chalkashlik tug'dirmasligi uchun transtekstuallik atamasini taklif qildi. Aslini olganda intertekstuallik va transtekstuallik o'rtasida prinsipial farq yo'q, faqatgina hodisaning ilk paydo bo'lishi va keyingi rivoji o'rtasidagi tafovutni ko'rsatish uchun transtekstuallik istilohi qo'llandi. Transtekstuallik intertekstuallikdan tashqari hodisalarni qamrab oladi. Intertekstuallikka oid bahslarda biz ko'proq J.Janett qarashlariga tarafdor bo'lganimiz sababli ham mazkur ilmiy ishda transtekstuallik atamasini qo'llashni ma'qul ko'rdik. Vaholanki, tadqiqotda aynan matnlaro aloqadorlik masalalari Rik Riordan ijodi misolida tadqiq etiladi.

Adabiy reminissensiyalar matndagi so'zlarning yangi, qo'shimcha ma'nolarini yuzaga keltiradi, asosiy matnning yashirin ma'nolarini, ko'pqatlamli, ko'prejali tabiatini yuzaga chiqaradi. Ko'p kitob o'qigan, e'tiborli va dunyoqarashi keng bo'lgan kitobxon biror asarni o'qir ekan undagi muayyan so'z yoki jumlagi oldin ham duch kelganligini biladi. Xuddi mana shu narsa reminissensiyadir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ta'kidlash lozimki, reminissensiya adabiy tasvir usuli o'laroq asarning g'oyaviy-badiiy tahlili chegaralarini kengaytiradi, muallifning ichki maqsadini anglashga yordam beradi, kitobxonni qiziqarli intellektual o'yinga chorlaydi. Reminissensiya va allyuziya

bir-biriga o'xshaydi-yu, birinchisi shoir ijodida umuman yoki uning konkret asarida mavhum shaklda yoki xotira tarzida voqelanadi, ikkinchisida esa hammaga ma'lum tarixiy yoki adabiy faktga havola tarzida voqelanadi. Shu tariqa, sitata, allyuziya va reminissensiyadan muddao bitta: muallif maqsad-g'oyasini to'ldirish, adabiy an'analarga vorisilikni voqelantirish. Reminissensiyani dejavyuga o'xshatish mumkin. Dejavyu ham kam uchraydigan holat, shuning uchun ham muallif uni o'z asariga ko'chirishni istaydi, shu bilan asar kutilmagan ta'sir kuchiga ega bo'ladi, sirlik kasb etadi. Reminissensiyada oldingi madaniy-tarixiy faktlar, muallif va asarlar xuddiki harir parda ortida yuz ko'rsatadi. Muallif va kitobxon o'yini kechayotgandek tasavvur paydo bo'ladi. "Oldingi madaniyat bilan qancha chuqur tanish bo'lsang, keyingisini shuncha chuqur egallaysan" qabilidagi gap aynan mana shu stilistik usullarni ifodalayotgandek. Sitata, allyuziya va reminissensiya ko'pgina mutaxassilarning fikriga ko'ra intertekstuallik shakllaridir.

Rik Riordanning petalogiyasida juda ko'p mifologik qahramonlar va qadimgi yunon xudo/ma'budlarini uchratamiz. Rik Riordan intertekstuallikning yuqorida eslatilgan shakllari yordamida uslubiy jihatdan yorqin individual asarlar yaratdi. Sinchkov va dunyoqarashi keng kitobxon kitobxon unda oldin ham muayyan adabiy matnlarda uchratgan ifodalar, qahramonlar, sahnalarni tanib ola oladi.

Pentalogiyaning ilk romani birinchi bobidayoq bosh qahramon Persi Jekson guruhi bilan ekskursiyaga yo'l oladi. Ayni shu ekskursiya chog'ida Persi jonajon o'rtog'i Grouverni himoya qilaturib Nensi Bobofitni turtib yuboradi. Missis Dods unga muzeyga borishni buyuradi Mistika xuddi ana shu nuqtadan boshlanadi: «Your time is up, she hissed. Then the

weirdest thing happened. Her eyes began to glow like barbecue coals. Her fingers stretched, turning into talons. Her jacket melted into large, leathery wings. She wasn't human. She was a shriveled hag with a bat wings and claws and a mouth full of yellow fangs, and she was about to slice me to ribbons”.

Tadqiqot metodologiyasi. “Vaqtigiz tugadi, - dedi u. Keyin eng g'alati hodisa yuz berdi. Uning ko'zlari barbekyu cho'g'lari kabi porlay boshladi. Barmoqlari cho'zilib, tirnoqqa aylandi. Ko'yilagi erib katta, terisimon qanotlar tusini oldi. Endi u odam emas edi. Bu yuzlari ajinga to'lgan, ko'rshapalak qanotli va sap-sariq qoziqtishlarga to'la og'zi bo'lgan jodugarning o'zi, meni lentalarga bo'lib tashlamoqchi edi”.

Mazkur parchaga diqqat qilsak, qahramon Persining o'limini istayotgan qasos ma'budasiga duch kelganini angelaydi. “Hag” tarjimada “qadim yunon mifologiyasidagi qasos ma'budasini anglatadi. Ular uchta bo'lishgan (yunonchasiga - erinniyalar). Qadimgi yunon mifologiyasida ular haqida birinchi bo'lib dramaturg Esxil (er.avv. 525-456 yillar) ko'zi qonga to'lgan, tishlari o'tkir va uzun tilli, sochlari o'rnida ilon g'imirlagan jirkanch kampirlar ko'rinishida tasvirlagan. Ko'chma ma'noda esa «Hag» istehzoli ma'noda g'azabnok, yovuz shalla ayolni anglatadi. Rik Riordan romanidan olingan yuqoridagi parchani shuning uchun ham reminissensiya deyishimiz mumkin, yovuzlik bilan, masalan, qasos ma'bulari bilan jangga kirishgan qadimgi yunon mifologik qahramonlariga o'xshab adibning qahramoni ham o'ziga ishonmaslik, o'z kuchini baholay olmaslik, o'zini aqlsiz degan shubhaga borish, o'zining o'rtoqlariga qaraganda boshqachaligini anglash singarilarda voqelangan o'z qo'rquvlari bilan yuzma-yuz keladi. Shunda ilk jasoratini amalga oshiradi, o'z qo'rquvini birinchi marta yenga oladi.

Keyingi epizodda Persi Jekson qarri kampirlar qiyofasidagi moyralar bilan yana bir xavf-xatarga to'la vaziyatga duch keladi. “The old lady in the middle took out a huge pair of scissors – gold and silver, long-bladed, like shears. I heard Grover catch his breath”.

“O'rtadagi kampir oltin va kumushdan yasalgan, dami o'tkir o'roqqa o'xshash qaychini qo'lga oldi. Men Grouverning nafas rostlaganini eshitdim”.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Shu lahzada Persi va uning do'sti xavf-xatar ostida qolgan, ularning hayoti qandaydir kampirshoning qo'lidagi qaychiga bog'liq bo'lib qolgandi. Qadimgi Yunoniston miflari ruhida o'sgan Grouver darhol ro'paralarida kim turganligini aniq-tiniq angelaydi va dahshatga tushadi. Persi esa o'zining otasi deb bilgani Poseydon dunyosi, muhitini hali uncha yaxshi bilmagani tufayli xatarni to'la his qilmas, lekin do'stining yuzi burishib ketganini ko'rib, vaziyatning jiddiyiligini anglay boshlaydi. Ma'lumki, qaychi ko'targan ayol o'lim timsoli, uning real ko'rinishi edi. Dunyoning jamiyki xalqlari madaniyatiga daxldor qadimgi mif va afsonalarda o'lim uydirma tarzda biror-bir shaklda ifoda etiladi. Mazkur parchada ko'rsatilgan qaychi ko'targan ayol esa moyra Atropus edi. Rik Riordan reminissensiya yordamida o'limni yunon mifologiyasidagi o'qimishli kitobxonga ma'lum bo'lgan moyra orqali ifoda etadi.

“Percy Jackson”, Annabeth said, ‘meet Clarisse, Daughter of Ares’. I blinked. ‘Like... the war god?’ Clarisse sneered. ‘You got a problem with that?’

“- Persi Jekson, - dedi Annabet. – Klarisa bilan tanish, u Aresning qizi bo'ladi.

Men ko'zlarimni pipiratdim.

Urush ma'budi o'shami?

Klarissa miyig'ida kuldi:

U bilan biron kelishmovchiliging bormi?”

Yunon mifologiyasida urush ma'budi halokat va vayronalıklar keltiradi. Yunon miflaridagi boshqa ma'budlarga qaraganda unchalik ijobiy bo'lmagan. Chunki Zevs ham, o'z o'g'li bo'lsa-da, hadeb janjal keltirib chiqaraveradigan, odamlarni o'ldirib, daryolarda suv o'rnida qon oqqanda zavqqa to'ladigan Aresni uncha yoqtirmagan.

Yuqoridagi parchada ham badiiy obrazga tayanar ekan, Rik Riordan reminissensiyadan foydalanadi. Persi va urush ma'budi Aresning qizi bo'lmish Klarissa o'rtasida jang davom etadi. Rik Riordan Persi Jeksonning dovyurakligi va jasoratini ta'kidlab ko'rsatish maqsadida mazkur reminissensiyadan ongli ravishda va muayyan maqsadni ko'zlab foydalandi. Chunki asrlar davomida o'quvchi qalbiga qo'rquv solib kelgan naq urush ma'budining qizi bilan hech bir qo'rqmasdan jangga kirishish oson emas.

“Persi Jekson va chaqmoq o'g'risi” asarida u yunon ma'budlarining ismlarini bevosita keltirmasdan ularga ishora qilib o'tadi. Masalan, Aid haqida “Our friend way downstairs” – “bizning yerostidagi do'stimiz, “Old Corpse Breath” – o'liklarning qadimiy hidlovchisi” deydi, uning kimligini bilib olish kitobxonning o'ziga havola qilinadi. Bunda Aidning yerosti saltanati ma'budi ekanligiga ishora qiluvchi “yerostidagi” va “o'liklar” kabi so'zlar o'quvchiga yo'llanma beradi. Yoki dengiz ma'budi Poseydonni allyuziya yo'li bilan “Old Seaweed” – “qari suvchi”, bir o'rinda esa “Old Barnacle Beard” – “shahvatparast soqoldor” deb ataydi.

Xulosa va takliflar. Manbalarda keltirilishicha, muallif o'z-o'zining asarlariga murojaat, ishora qilishi mumkin va bu avtoreminissensiya deyiladi. Avtoreminissensiyani ba'zan o'z-o'zini takror bilan ham aralashtirib yuborishadi. O'zbek adabiyotida reminissensiyani bu ko'rinishi Murod Muhammad Do'st asarlarida ko'p uchraydi. Adabiyotshunos olim V.Xodasevichning fikriga ko'ra, reminissensiya ba'zan ijodkor haqida uning o'zi aytilganlaridan ko'proq narsani ayta oladi, ular ongosti ruhiy jarayonlarini yuzaga chiqaradi.

Reminissensiyani postmodernizm adabiyotining bir elementi deb oladigan bo'lsak, muayyan matnning uning yaratuvchisi bilan aloqasi baribir mavjud bo'lib qolaverishi haqidagi oldingi bobda aytilgan mulohazamiz yana bir karra tasdiqlanadi.

Persi Jekson sarguzashtlariga bag'ishlangan barcha romanlar nihoyatda qiziqarli va jozibali syujetga ega, kutilmagan yechimlar bilan kitobxonning e'tiboriga molik. Rik Riordan ulkan intellek sohibi sifatida qadim miflarni, umuman jahon tarixi va bugungi dunyo fakt hamda ma'lumotlarini katta mahorat bilan uyg'unlashtira olgan. Bu asarlar rik Riordaning postmodern adabiyotning ulkan vakili ekanini, shuningdek allyuziya va reminissensiyalar ustasi ekanini ko'rsata oladi.

ADABIYOTLAR

1. “Percy Jackson and The Lightning Thief” published in Great Britain by Puffin Books 2013. – P. 22.
2. “Percy Jackson and The Lightning Thief” published in Great Britain by Puffin Books 2013. – P. 26.
3. Бу ҳақда қ.: Кун Н. Легенды и мифы древней Греции. – Москва, Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1954. – Стр 52.
4. Бу ҳақда қ.: Ходасевич В. Собрание сочинений в 4 томах. Том 3. – Москва, “Согласие”, 1996. – Стр. 426. (594 стр.)
5. Барт, Р. (1974). S/Z (Пер. Р. Миллера). Издательство Hill and Wang. Деррида, Ж. (1976). О грамматологии (Пер. Г. Спивак). Издательство Джонса Хопкинса.

6. Женетт, Ж. (1997). Палимпсесты: литература во второй степени (Пер. К. Ньюмана и К. Дубинского). Издательство Университета Небраски.
7. Хатчин, Л. (1985). Теория пародии: учения о формах искусства XX века. Издательство Университета Иллинойса.
8. Изер, В. (1978). Акт чтения: теория эстетического восприятия. Издательство Джонса Хопкинса.
9. Джеймисон, Ф. (1981). Политическое бессознательное: рассказ как социально-символический акт. Издательство Корнелльского университета.
10. Кристева, Ю. (1984). Слово, диалог и роман (Пер. К. Волла). Издательство Колумбийского университета.